

Այդ օրէն բանաստեղծութիւն, կրօնք ու գիտութիւն սկսան տարածուիլ դրացի երկիրներու մէջ ալ : Գրեալներէն ամեն կողմ սկսան ընդօրինակութիւն կատարել և իրենց արտադրած ձեռագիրներուն շնորհիւ մարդկութեան ջամբել՝ հնարաւոր չափով մը՝ ուսում ու գիտութիւն :

Բայց ընդօրինակելու այս դրութիւնը կրնա՞ր բաւարարութիւն տալ ամենուն : Ձեռագիրներ աշխարհի սուղ էին, և անհնար էր որ ատենցմէ կարենային օգտուիլ աղքատ ու նոյն իսկ միջին դասակարգի մարդիկ : Ժողովուրդին ամենաստուար մեծամասնութիւնը կը մնար դեռ գուրկ գիրքերէ, ուստի և զարգացումէ : Դարե՛ր տեւած են գրեալներէն ալ տաժանագին աշխատութիւնները : Դիւրին է հետեւցունել քէ հեռի հեռ և հաղշտապ կատարուած այդ օրինակութեանց պատճառաւ ո՛րքան գրական ու գիտական երկասիրութիւններ մեծ վտանգներու կ'ենթարկուէին,

Գրեցաւ ածայրն ետկենարարաւետարանս . ի թուիս չա  
յոց . և ոչ ի տեղեւեւաչառապապանս չորոպիւրսիւ ի նոյ  
չոպանեանց յովանսնս . ի չայրադետութենանգարադի,  
եւ յառաջսրդութեան օրտիստաշատրոյ, ետիչոգեոր  
տեսչութեան արադետի ծերացել յիտաստիքիքս, ետ ի  
սոյսատիւրութեան օրտեղեւարացիւրոց ջորոց ջարտա  
նսն անհն<sup>աս</sup>ջեսցեքսն առաջիւփառայիւրոց : ամեն  
կրդաղերստիչայցեքսն արեսնցոնց ուր ծաւետսր  
ետորքլեք . յիւսն չիւրաղաւթս ջարտաստաշատրոյ  
ջոպ . երջեղեւարստ ծաւչոգիւրեւստարարսոյ ջոպ  
րդան ջարտաւար ետջորիգոր, ետջարսնստեր ետ  
ջեղեւարս, չանդեւեւեւիւրեւեւ եւոպիս :  
Ետքսն ածայրն եւ յիւրոգստեր ետորոգեւստի ա  
րեսնցոնս : Կարեն :

ՔՐԻՍՏՈՍԻ 1181 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԳՐՈՒԱԾ ԽՈԶԱԿԱՆՔԻ ԱՌԵՏԱՐԱՆԵՆ ԷԶ ՄԸ

կառավարական և անհատական բանգարաններու մէջ, իրիւն հին հին դարուց յիշատակ, բանկագին խրստր և ուսումնասիրութեանց առարկայ վաւերաբույքեր, — անցողակի յիշենք քէ Հայն ալ ունեցած է զանազան ժամանակներու մէջ յօրինուած իր ձեռագիրները՝ որոնց միջոցաւ անկիւս ինքզինք, իր լեզուն ու իր գրականութիւնը դարե՛ր զարգացուց, և որոնցմէ բարեբախտարար բաւական թիւով հատորներ պահուած կը մնան ցարդ էջմիածնայ. Երուսաղէմի, Վենետիկոյ, Վիեննայի մատենադարաններուն մէջ և ցեցամէջ ու փոշոտ անկիւնները հայ վանքերու : Ն. Մառ, Միսթան, Տէր Մովսէսեան, Բարամեանց, Պալեան, Կանայեանց և ուրիշներ 19-րդ դարու վերջերը ստատարած են մեր ձեռագիրները ծանօթացունելու գործին՝ խոջամիտ կերպով ցուցակագրելով գանոնք . իսկ Վենետիկի բազմամուտ միարան՝ Հ. Յակոբոս

սխալներ և այլափոխութիւններ աւկամայ մուտ գործուելով ատոնց մէջ : Գրեալներէն համառօտագրութիւններ ալ սկսան ընել՝ զորս կարգալու դժուարութիւնը կը կրէին նոյն իսկ հեղինակները : Այսօր սակայն ալ ձեռագիր հատորներն առարկայ են բանասերներու կողմէ պրպտումի և լուրջ ուսումնասիրութեանց, ու իրենց երբեմնի արժեքէն անհունապէս բարձր գիններ ունին :

Չանց ընելով խօսիլ հոս բոլոր օտար ազգաց այն ձեռագրերուն մասին՝ որոնցմէ մնացորդներ (բարբաբոս արշաւանքներէ, հուրք և սուրք մագապուր ազատուած) խնամով պահուած են